

ASIA**Ilmaisun asianmukaisuus****KANTELU**

A, B ja C arvostelevat oikeuskanslerille 13.2.2019 osoittamassaan kantelussa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (jäljempänä myös laitos tai THL) menettelyä. Kantelijat ovat pyytäneet tutkimaan, onko laitos ja sitä edustaneet henkilöt menettelleet hyvän hallintotavan vastaisesti tai muuten lainvastaisesti ja pyrkineet tarkoitushakuisesti mustamaalaamaan kantelijoita esitteessään Julkisen sanan neuvostolle (jäljempänä myös neuvosto) tekemässään kantelussa perättömiä tietoja heidän sidonnaisuuksistaan lääkeyhtiö D:hen. Kantelijat ovat lisäksi pyytäneet oikeuskanslerin kannanottoa siihen, onko heidän kunniaansa loukattu ja tulisiko heidän saattaa asia poliisin tutkittavaksi kunnianloukkausrikoksena.

A on 14.2.2019 lähettämällään sähköpostikirjoituksella täydentänyt kantelua koskemaan myös Kansallisen rokotusasiantuntijaryhmän kokousten pöytäkirjoja.

SELVITYS

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on antanut 7.6.2019 päivätyn selvityksen.

VASTINE

Kantelijat ovat antaneet 11.9.2019 päivätyn vastineen.

RATKAISU

1 Ilmaisut Julkisen sanan neuvostolle tehdyssä kantelussa

1.1 Kantelu

Kantelun mukaan THL teki kantelun Julkisen sanan neuvostolle hyvän journalistisen tavan rikkomisesta Ilta-Sanomissa 30.6.2018 ilmestyneestä artikkelista, joka koski rokotehankintoja ja THL:n rokotetukimusta. Laitoksen mukaan artikkeli sisälsi virheellisiä väittämiä, joita lehti ei laitoksen pyynnöstä huolimatta suostunut oikaisemaan.

THL täydensi neuvostolle osoittamaansa kantelua terveysturvallisuusosaston johtajan kirjoituksella (täydennysosa), jossa laitos on tuonut esille Ilta-Sanomien artikkelissa esiintyvien lähteiden luotettavuudesta. Täydennysosan mukaan:

”IS:n jutussa haastatellut C, A ja B ovat lähettäneet 30.7.2018 kaikille Suomen tartuntatautilääkäreille ja infektiolääkäreille sähköpostin, joka koskee ikääntyneiden pneumokokkirokotetta. Lääkärit toteavat sähköpostissaan, että selvityksen perusteella lääkeyhtiö D:n valmistamalla PCV-13 rokotteella toteutettu pneumokokkirokotusohjelma olisi hoidollisesta ja taloudellisesta näkökulmasta perusteltu.

Sähköpostin liitteenä on lääkeyhtiö D:n tilaama ja rahoittama terveystaloustieteellinen selvitys yhtiön oman pneumokokkirokotteen kustannuksista ja terveyshyödyistä. Selvityksessä, joka ei ole julkinen kerrotaan, että se perustuu lääkeyhtiö D:n taustamateriaaliin ja arviointimalliin. Selvitys on valmistunut 12.6.2018.

Sähköposti vahvistaa käsitystä siitä, että IS:n jutussa asiantuntijoina käytetyillä henkilöillä on sidos lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin.

IS väittää jutussaan varmistaneensa lähteidensä luotettavuuden. Asiantuntijoiden sidonnaisuuksia ei kuitenkaan ole arvioitu tai ainakaan niitä ei lukijalle avata mitenkään.

THL mainitsi ao. lääkäreiden mahdollisista sidonnaisuuksista jutun kirjoittajalle toistuvasti jo ennen jutun julkaisua.”

Kantelijat toimivat virkavastuullisina sairaanhoitopiirien tartuntataudeista vastaavina lääkäreinä ja heidän tehtävänsä on edistää riippumattomina asiantuntijoina tartuntatautien ehkäisyä. Kantelun mukaan THL on valheellisin perustein yrittänyt yhdistää kantelijat lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin ja kyseenalaistaa heidän asiantuntijuutensa.

Julkisen sanan neuvostolle osoitetun kantelun täydennysosassa mainittu lääkeyhtiö D:n selvitys on lähetetty muun muassa THL:lle, sosiaali- ja terveysministeriölle ja sairaanhoitopiirin infektiolääkäreille jo 13.6.2018 ja se on sen jälkeen ollut julkinen. THL on neuvostolle virheellistä tietoa myös selvityksen julkisuudesta ja siten pyrkinyt mustamaalaamaan kantelijoita tarkoitushakuisesti. Laitoksen toiminta on ollut kantelijoiden kunniaa loukkaavaa.

1.2 Selvitys

THL on selvityksessään todennut, että laitos ei ole väittänyt tietävänsä, että kantelijat olisivat sidonnaisuussuhteessa lääkeyhtiö D:hen tai että he edistäisivät yhtiön taloudellisia intressejä. Laitos on kertonut kantelijoiden levittäneen lääkeyhtiö D:n tekemää konsulttiselvitystä laajalle joukolle infektio- ja tartuntatautilääkäreitä ja katsonut sen ”vahvistavan käsitystä siitä, että ...henkilöillä on *sidos* lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin.” Laitos on pyytänyt neuvostoa selvittämään kyseessä olleen jutun lähteenä käytettyjen kantelijoiden mahdolliset sidonnaisuudet.

Selvityksen mukaan lääkeyhtiö D:n tilaama ja rahoittama konsulttiselvitys yhtiön oman pneumokokkirokotteen kustannuksista ja terveyshyödyistä, joka perustui lääkeyhtiö D:n taustamateriaaliin ja arviointimalliin ja jonka luonnosversioita lääkeyhtiö D oli saanut kommentoida ja jota ei ole julkaistu vertaisarvioidussa julkaisussa tai muutenkaan todettu tieteellisesti asialliseksi, on selvästi markkinointimateriaalia, jonka levittäminen tai esitleminen on lääkeasetuksen 25 §:n 1 momentin tarkoittamaa lääkkeen markkinointia. Selvityksen levittämisen markkinointiluonne on todettu myös lääkeyhtiö D:n edustajan toimesta.

THL:n näkemyksen mukaan lääkeyhtiö D:ltä suoraan saadun markkinointimateriaalin levittäminen edellä mainitulla tavalla on sinänsä sidos lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin. THL:n mukaan viestistä, jolla selvitys toimitettiin, sai selvityksestä harhaanjohtavan ja todellisuutta paremman kuvan. Selvitys ei vaikuta olleen lääkeyhtiö D:stä riippumaton ja sen on toteuttanut konsulttiyhtiö eikä esimerkiksi yliopiston piiriin kuuluva asiantuntijatutkijaryhmä. Toisin kuin saatesanoista saattoi ymmärtää selvityksen toteuttamisessa ei yliopistotutkimuksen tavoin ole edellytetty sitoutumista tieteen etiikkaan.

THL:n selvityksen mukaan lääkeyhtiö D:n julkaisemien tietojen mukaan B sai lääkeyhtiö D:ltä erilaisina palkkioina vuosina 2016 ja 2017 yhteensä 14 599,62 euroa. Vuonna 2016 B oli 397 sidonnaisuustietonsa julkaisun sallineen terveydenhuollon ammattilaisen joukossa saanut kuudenneksi eniten lääkeyhtiö D:ltä palkkioita ja muita taloudellisia etuuksia. Myös vuonna 2017 B oli kymmenen suurimman saajan joukossa. Selvityksessä on todettu, että B on myös lääkärilehdessä julkaistun kommenttinsa mukaan liittynyt lääkeyhtiö D:n myynninedistämistoimiin.

Selvityksen mukaan A ja C eivät esiinny lääkeyhtiö D:n internetsivuillaan julkaisemissaan sidonnaisuuksia koskevista raporteista vuosilta 2015-2017. Koska lääkäri voi kieltää sidonnaisuutensa julkaisun, tämä ei välttämättä tarkoita, ettei heille olisi maksettu palkkiota ym. näinä vuosina. A:n ja C:n sidonnaisuuksia lääkeyhtiö D:hen käy ilmi muista julkisista lähteistä. Selvityksessä on todettu, että alahengitystieinfektioiden käypä hoito -suosituksessa on A:n omaan ilmoitukseen perustuvaksi sidonnaisuudeksi mainittu mm. lääkeyhtiö D, jolta hän on saanut luentopalkkioita. Lisäksi A on ilmoittanut taloudellisen sidonnaisuuden lääkeyhtiö D:hen useina vuosina toimiessaan Kansallisen rokotusasiantuntijaryhmän jäsenenä. Esimerkiksi vuonna 2013 hän ilmoittaa saaneensa lääkeyhtiö D:ltä luentopalkkioita 1000 euroa ja vuosina 2010 ja 2011 hän ilmoittaa käyneensä lääkeyhtiö D:n kustantamilla konferenssimatkoilla Yhdysvalloissa.

Selvityksen mukaan Duodecim-lehdessä vuonna 2010 julkaistun artikkelin kirjoittajien sidonnaisuuksia koskevan osion mukaan C on muun muassa osallistunut lääkeyhtiö D:n rahoittamille ulkomaan kongressimatkoille ja myös luennoinut lääkeyhtiö D:n koulutuksissa. Vuonna 2011 lehdessä julkaistun artikkelin kirjoittajien sidonnaisuuksia koskevan osion mukaan C on saanut luentopalkkioita "lähes kaikilta Suomessa mikrobilääkkeitä markkinoivilta yrityksiltä". Lisäksi esimerkiksi vuonna 2012 C on ollut toinen puhuja lääkäripäivillä järjestetyssä lääkeyhtiö D:n aamiaissymposiumissa "Rokottaminen - nyt on aikuisten vuoro. Case: pneumokokki". Selvityksen mukaan kysymyksessä oli ollut lääkeyhtiö D:n markkinointitoimi. C:llä on selvityksen mukaan oman ilmoituksensa perusteella todettu olevan sidonnaisuuksia lääkeyhtiö D:hen.

THL:n selvityksen mukaan lääkäreiden taloudelliset sidonnaisuudet lääkeyhtiöihin ovat hyvin tavallisia. Kantelijat ovat ilmoittaneet sidonnaisuutensa julkisesti esimerkiksi julkaisuissa.

Selvityksessä on todettu, että Julkisen sanan neuvostolle osoitetun kantelun täydennysosassa oli tarkoitus kritisoida Ilta-Sanomien lähdekritiikkiä ja lähteiden mahdollisten sidonnaisuuksien tarkastamista ja esiin tuomista artikkelissa. THL:n lakisääteinen tehtävä on edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi. Ilta-Sanomien artikkeli antoi virheellisen kuvan julkisista rokotehankinnoista ja laitoksen rokotetutkimuksesta ja saattoi synnyttää epäluuloa kansallista rokotusohjelmaa kohtaan ja lisätä rokotevastaisuutta. Sillä arvioitiin voivan olla merkittäviä kielteisiä vaikutuksia väestön terveyteen, joten laitoksella oli ilmeisen hyväksyttävä syy pyrkiä selvittämään jutun journalistista asianmukaisuutta ja saamaan sen sisältämät asiavirheet oikaistua.

Artikkelissa oli keskeisesti kysymys siitä, että THL:n lääkeyhtiö E Oy:ltä saama tutkimusrahoitus voisi mahdollisesti vaikuttaa kyseisen tutkimuksen tekemiseen osallistuneiden laitoksen työntekijöiden puolueettomuuteen. Sen vuoksi artikkelissa puolueettomina esiintyneiden asiantuntijoiden mahdollinen suora sidonnaisuus lääkeyhtiö D oli jutun journalistisen arvioinnin kannalta olennainen asia. Lääkeyhtiö D kilpaili lääkeyhtiö E Oy:n kanssa artikkelin kohteena olleessa pneumokokkirokotusasiassa. Lääkeyhtiö D:llä oli selvityksen mukaan suuri taloudellinen intressi voittaa keväällä 2019 avautunut lasten pneumokokkirokotehankinnan tarjouskilpailu ja lisäksi saada Suomeen julkisesti kymmenillä miljoonilla euroilla rahoitettu ikääntyneiden pneumokokkirokotusohjelma.

Selvityksen mukaan kantelijoiden näkemys siitä, että sidonnaisuus lääkeyhtiö D:hen tai sen markkinointitoimiin kyseenalaistaisi heidän asiantuntijuutensa, olisi ristiriidassa heidän virkavelvollisuuksiensa kanssa ja kyseenalaistaisi heidän toimintansa tartuntataudeista vastaavina lääkäreinä sekä riippumattomina tartuntatautien ehkäisyn asiantuntijoina, on kantelijoiden oma johtopäätös. Laitoksen mukaan se ei ole pyrkinyt Julkisen sanan neuvostolle osoittamassaan kantelussa

mustamaalaamaan tai arvostelemaan kantelijoita, vaan laitoksen tarkoituksena on ollut kyseenalaistaa Ilta-Sanomien toiminta kantelun kohteena olevan artikkelin tekemisessä.

Selvityksessä on todettu, että kantelun täydennysosa oli toimitettu ainoastaan Julkisen sanan neuvostolle, jonka kokoukset eivät ole julkisia. Kantelun täydennysosa on neuvoston toimesta toimitettu kantelun kohteena olleelle Ilta-Sanomille. Julkisen sanan neuvoston hallussa olevia asiakirjoja ei pidetä julkisesti esillä, eikä täydennysosaa siten ole levitetty julkisesti tai missään kantelijoiden ammatillisen pätevyyden kannalta oleellisissa sidosryhmissä siten, että se olisi voinut "mustamaalata" kantelijoita tai "mitätöidä heidän asiantuntijuuttaan". Lääkäreiden ja lääkeyhtiöiden välisten sidonnaisuuksien yleisyyden vuoksi on varsin tavallista, että vastuullisissakin viroissa toimii lääkäreitä, joilla on tällaisia sidonnaisuuksia. Kantelusta ilmenevien arveluiden esittäminen neuvostolle ei ole ollut omiaan aiheuttamaan kantelijoille vahinkoa, kärsimystä tai heihin kohdistuvaa halveksuntaa.

1.3 Vastine

Kantelijat toteavat vastineessaan, että lääkeyhtiö D:n julkistama aineisto ei ollut selvityksessä esitetyllä tavalla julkistamaton, vaan lääkeyhtiö D oli sen 1 ½ kuukautta aiemmin julkistanut ja se oli toimitettu myös THL:lle. Se ei ollut markkinointimateriaalia, vaan lääkeyhtiö D:n kilpailutuksen jälkeen terveystaloustieteellisiä analyysejä tekevältä ulkopuoliselta yhtiöltä tilaaman tutkimuksen ja sen tulosten esittelyä. Kantelijat eivät levittäneet julkaisematonta markkinointimateriaalia, vaan viittasivat siihen osana tieteellistä keskustelua ja kommenttina kutsuun saapua THL:n keskustelutilaisuuteen. Kyseinen analyysi esiteltiin sittemmin mainitussa keskustelutilaisuudessa, mikä osoittaa, ettei se ollut markkinointimateriaalia. Kantelijoilla ei ollut sidoksia lääkeyhtiö D:n markkinointiin.

Vastineen mukaan kaikki lääkeyhtiöt järjestävät koulutustilaisuuksia lääkäreille. Lääkäreiden kyseisissä tilaisuuksissa pitämissä luennoissa ei ole kysymys markkinoinnista, vaan tieteellisen tutkimuksen esittelystä, vaikka tilaisuuksia järjestävät yhtiöt voivat omissa puheenvuoroissaan markkinoida tuotteitaan lääkäreille. Lääkeyhtiöt maksavat luentopalkkiota luennoitsijoille. Lääkäriyhdistysten järjestämiin tilaisuuksiin hankitaan usein sponsoreiksi lääkeyhtiöitä, jotka maksavat yhdistykselle sponsorituen, josta yhdistys maksaa luentopalkkioita. Luennoitsijat valikoituvat asiantuntemuksensa perusteella ja he saavat palkkioita eri yhtiöiltä eivätkä vain yhdeltä. Lääkeyhtiöt eivät myöskään valitse lääkäreitä kustantamilleen kongressimatkoille, vaan kutsut lähetetään sairaanhoitopiirien johdolle, jotka valitsevat edustajansa. Vastineen mukaan on kyseenalaista väittää, että luentopalkkion vastaanottaminen lääkeyhtiöltä tai sen sponsoroimalta yhdistykseltä loisi sidonnaisuutta tiettyyn yhtiöön.

THL edellyttää esimerkiksi lääkärin sopivuutta asettamiinsa kansallisiin asiantuntijaryhmiin ja vastaaviin arvioidessaan, että lääkärit ilmoittavat sidonnaisuutensa viideltä vuodelta.

Vastineessa on todettu, että A on luennoinut lääkeyhtiö D:n järjestämissä tilaisuuksissa useita kertoja, kuten muidenkin lääkeyhtiöiden järjestämissä tai sponsoroimissa tilaisuuksissa vuosina 2010–2013, minkä jälkeen hän ei ole kuuteen vuoteen saanut lääkeyhtiö D:ltä palkkioita tai muita etuja. Hän on vuosina 2008–2011 saanut suuremmat palkkiot muilta yhtiöiltä kuin lääkeyhtiö D:ltä. Viimeisen lääkeyhtiö D:n tukeman kongressimatkan A on tehnyt vuonna 2011. Vastineen mukaan A ei ole millään tavoin sidonnainen lääkeyhtiö D:hen.

Vastineen mukaan C sai luento- ja kokouspalkkioita sekä työkorvauksia vuosina 2010–2012 ja hän on luennoinut lääkeyhtiö D:n sponsoroimassa tilaisuudessa viimeksi vuonna 2012. Sen jälkeen hän on luennoinut muiden lääkeyhtiöiden sponsoroimissa tilaisuuksissa ja lääkäriyhdistysten järjestämissä muiden lääkeyhtiöiden sponsoroimissa tilaisuuksissa. C:n työnantaja lähetti hänet vuonna 2011 lääkeyhtiö D:n tukemalle kongressimatkalle.

B:n lääkeyhtiö D:ltä vuosina 2016 ja 2017 saamat luento- ym. palkkiot eivät aiheuta sidonnaisuutta yhtiöön, koska kysymys on tavanomaisista palkkioista, joita hän on saanut myös monilta muilta lääkäreiden ja rokote-yhtiöiltä. Hän ei ole saanut lääkeyhtiö D:ltä palkkioita vuosina 2018 ja 2019 eivätkä hänen aiemmin saamansa palkkiot ole suuruudeltaan merkittäviä verrattuna B:n viranhoidostaan saamaan palkkaan.

Vastineen mukaan väitteet kantelijoiden sidonnaisuudesta lääkeyhtiö D:hen ovat virheellisiä ja heidän kunniaansa loukkaavia sekä hyvän hallintotavan vastaisia.

1.4 Arviointi

Asian laillisuusvalvonnallisessa arvioinnissa on kysymys siitä, onko THL:n Julkisen sanan neuvostolle osoittaman kantelun täydennysosassa ilmoittama tieto kantelijoiden sidoksesta lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin ollut virheellinen ja kuinka mainittua ilmaisua on arvioitava viranomaisen toimintaa koskevien hyvän hallinnon periaatteiden sekä kielen käyttöä ja viestintää koskevien vaatimusten kannalta.

Valtion virkamieslain (virkamieslaki) 14 §:n 1 ja 2 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja käyttäytyvä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Tehtävien asianmukainen hoitaminen tarkoittaa muun muassa puolueettomuutta ja huolellisuutta tehtävien hoitamisessa. Aseman ja tehtävän mukainen käyttäytyminen puolestaan edellyttää virkamiehiltä hyvää ja asianmukaista käyttäytymistä. Arviointiperusteiksi asetetaan virkamiehen asema ja tehtävät, jolloin asemaan viittaamisella korostetaan johtaviin virkamiehiin kohdistuvia tai koko hallinnonalan henkilöstölle asetettavia vaatimuksia. Tehtävät saattavat edellyttää virkamieheltä erityisen huomion kiinnittämistä käyttäytymiseen, esimerkiksi asiakaspalvelussa. (Heikki Kulla ja Seppo Koskinen; Virkamiesoikeuden perusteet, 8. uudistettu painos, 2019, s. 239 ja 249)

Hallintolain 2 luvussa säädetään hyvän hallinnon perusteista ja luvun 6 §:ssä säädetään hallinnon oikeusperiaatteista. Pykälän mukaan viranomaisen on käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin ja viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

Hallintolaki koskevan hallituksen esityksen (72/2002 vp) yksityiskohtaisten 6 §:ää koskevien perustelujen mukaan pykälästä ilmenevä tarkoitussidonnaisuuden periaate sisältää yleisen velvollisuuden käyttää toimivaltaa vain siihen tarkoitukseen, johon se on lain mukaan määritelty tai tarkoitettu käytettäväksi. Viranomaisen ei saa ryhtyä edistämään muita tarkoituspäitä kuin niitä, jotka kuuluvat sen tehtäväpiiriin ja sisältyvät tapaukseen sovellettavan lain tavoitteisiin. Esityksen mukaan vaatimus viranomaisen toimien puolueettomuudesta ilmentää hallinto-oikeudellista objektiviteettiperiaatetta. Sen mukaan hallintotoiminta ei saa perustua epäasiallisiin tai hallinnolle muuten vieraisiin perusteisiin ja viranomaisen päätöksenteon ja toiminnan yleensäkin on oltava puolueetonta ja objektiivisesti perusteltavissa.

Hallintolain 9 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.

Edellä mainitun hallituksen esityksen hallintolain 9 §:ää koskevien perustelujen mukaan kielenkäytön laadulla ja virkamiehen tavalla ilmaista asioita on katsottu olevan merkitystä perustuslain 21 §:ssä tarkoitettujen hyvän hallinnon takeiden toteutumisen kannalta. Pykälässä tarkoitettu kielenkäytön asiallisuus merkitsisi esityksen mukaan muun muassa sitä, ettei hallinnon asiakkaaseen kohdisteta loukkaavia tai väheksyviä sanontoja. Säännös edellyttäisi, että päätös ja muut viranomaisen laatimat asiakirjat, tiedotteet ja ohjeet laaditaan hyvällä ja ymmärrettävällä kielellä, minkä lisäksi olisi varmistettava, että kielellinen esitys vastaa tarkoitettua asiasisältöä.

Mainitut säännökset asettavat viranomaisille ja virkamiehille velvollisuuden käyttäytyä ja toimia toimivaltaansa kuuluvissa tehtävissä niiden edellyttämällä tavalla asianmukaisesti ja puolueettomasti ilman tehtävilleen vieraita tarkoituksia. Viranomaistoiminnassa käytettävän kielen on oltava asiallista, selkeää, ja ymmärrettävää, mikä tarkoittaa muun muassa huolellisuutta ja täsmällisyyttä kielenkäytössä niin, että käytetyt ilmaisu vastaavat sitä, mitä on tarkoitettu. Käytetyt ilmaisu eivät saa myöskään olla loukkaavia tai halventavia. Mainitulla on erityistä merkitystä, kun kysymys on hallinnon asiakkaiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaikuttavasta päätöksenteosta ja julkisen vallan käyttämisestä, mutta vaatimukset koskevat myös muuta viranomaisen viestintää.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan kehittää ja edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi.

Tartuntatautilaissa säädetään muun muassa laitoksen tartuntatautien torjuntatyöhön, kansalliseen rokotusohjelmaan ja rokotehankintoihin liittyvistä tehtävistä.

THL pyrki selvityksensä mukaan Julkisen sanan neuvostolle tekemällään kantelulla selvittämään, oliko Ilta-Sanomien noudattanut kantelussa mainittua THL:n toimintaa käsittelevää artikkelia tehdessään hyvää journalistista tapaa ja saamaan artikkelin sisältämät asiavirheet korjatuiksi. Selvityksen mukaan kantelun tekeminen liittyi laitoksen lakisääteiseen tehtävään edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi, koska laitos katsoi Ilta-Sanomissa julkaistulla artikkelilla voivan olla vaikutusta kansallisen rokotusohjelman hyväksyttävyyteen ja rokotusvastaisuuden lisääntymiseen, millä laitos arvioi olevan kielteisiä vaikutuksia väestön terveyteen. Laitoksen selvityksen mukaan artikkelissa oli keskeisesti esillä THL:n lääkeyhtiöltä saaman tutkimusrahoituksen mahdollinen vaikutus laitoksen työntekijöiden puolueettomuuteen, minkä vuoksi artikkelissa puolueettomina esiintyneiden asiantuntijoiden mahdollinen sidonnaisuus lääkeyhtiöön oli artikkelin journalistisen arvioinnin kannalta olennaista. Kantelunsa täydennysosassa laitos kiinnitti huomiota siihen, ettei Ilta-Sanomien artikkelissa asiantuntijoiden sidonnaisuuksia ollut arvioitu tai avattu lukijoille.

Artikkelia varten oli haastateltu kantelijoita, joiden oli kantelun täydennysosassa todettu lähettäneen kaikille Suomen tartuntatauti- ja infektioalueille sähköposti, joka koski ikääntyneiden pneumokokkirokotetta ja jonka liitteenä oli lääkeyhtiö D:n tilaama ja rahoittama terveystaloustieteellinen selvitys yhtiön pneumokokkirokotteen kustannuksista ja terveyshyödyistä. Täydennysosassa laitoksen terveysturvallisuusjohtaja on todennut, että edellä mainittu ”Sähköposti vahvistaa käsitystä siitä, että IS:n jutussa asiantuntijoina käytetyillä henkilöillä on sidos lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin”. THL on antamassaan selvityksessä selostanut kantelijoiden yhteyttä lääkeyhtiö D:hen. THL:n näkemyksen mukaan kyseisen terveystaloustieteellisen selvityksen toimittaminen on ollut lääkkeen markkinointia.

Lääkeasetuksen 25 §:n 1 momentin mukaan lääkkeiden markkinoinnilla tarkoitetaan muun muassa tiedottamistoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on lääkkeiden määräämisen, toimittamisen, ostamisen tai käytön edistäminen. Tällaista on muun muassa lääkkeiden määräämiseen tai toimittamiseen oikeutettuihin henkilöihin kohdistuva mainonta ja myynninedistäminen.

Säännöksen perusteella toiminnan määrittäminen lääkkeen markkinoinniksi edellyttää, että toimenpiteen tarkoituksena on esimerkiksi lääkkeen määräämisen tai käytön edistäminen. Kantelijat ovat kiistäneet tarkoituksenaan olleen lääkeasetuksessa tarkoitettujen markkinoinnin heidän toimittaessaan edellä mainittu terveystaloustieteellinen selvitys tartuntatauti- ja infektioalueille.

Käytettävänäni olevan aineiston perusteella kantelijat ovat saaneet lääkeyhtiö D:ltä luento- ja muita palkkioita, minkä lisäksi A ja C ovat osallistuneet yhtiön tukemille kongressimatkoille. Sekä kantelijat että THL ovat myös todenneet, että lääkäreiden saamat luento- ja vastaavat palkkiot sekä osallistuminen lääkeyhtiöiden sponsoroimiin ja tukemiin tapahtumiin ei lääkärinkunnassa ole mitenkään poikkeuksellista.

Ottamatta varsinaisesti kantaa mainittuun kantelijoiden 30.7.2018 tartuntatauti- ja infektioalueille lähettämä pneumokokkirokotetta koskeva terveystaloustieteellisen selvityksen luonteeseen, se on sekä THL:n selvityksen, että vastineen mukaan ollut lääkeyhtiö D:n tilaama selvitys. Kantelijat ovat saaneet lääkeyhtiö D:ltä etuja, joskin A:n ja C:n osalta heidän viimeksi lääkeyhtiö D:ltä saamistaan eduista on kulunut jo useita vuosia. Palkkioiden ja etujen määristä ei ole esitetty kattavia tietoja, mutta siltä osin kuin tietoa niistä on esitetty, ne eivät ole olleet erityisen suuria. Tieto kantelijoiden ja lääkeyhtiö D:n välisestä yhteydestä ei edellä mainitun perusteella ole ollut sillä tavoin perusteeton, että sitä tulisi pitää selvästi virheellisenä. Neuvostolle osoitetun kantelun täydennysosassa käytetystä ilmauksesta, jonka mukaan edellä mainittu sähköposti vahvistaa käsitystä siitä, että kantelijoilla on sidos lääkeyhtiö D:n markkinointitoimiin, voi kuitenkin saada käsityksen, että kantelijat toimisivat lääkeyhtiö D:n lukuun saaden toiminnastaan mahdollisesti etua, vaikka käytetty ilmaisu ei sisällä suoraa väitettä mainitusta asiasta. Käytettävissäni ei

ole sellaista selvitystä, jonka perusteella kantelijat olisivat nyt käsiteltävänä olevassa asiassa toimineet edellä mainitulla tavalla lääkeyhtiö D:n lukuun.

Näkemykseni mukaan THL:lla on ollut lakisääteisen tehtävänsä perusteella peruste tehdä kantelu Julkisen sanan neuvostolle Ilta-Sanomien artikkelissa virheellisinä pitämiensä tietojen oikaisemiseksi ja artikkelin journalistisen tekotavan arvioimiseksi. Minulla ei ole perusteita katsoa THL:n kantelijoiden esittämällä tavalla pyrkineen tarkoituksellisesti esittämään virheellistä tietoa kantelijoista, saattamaan heidän asiantuntemustaan kyseenalaiseksi tai toimineen muussa kuin selvityksessään ilmoittamassaan tarkoituksessa. En voi siten myöskään katsoa, että laitos olisi toiminut hyvään hallintoon kuuluvan tarkoitussidonnaisuuden tai puolueettomuuden periaatteen vastaisesti ja pyrkinyt edistämään muita kuin tehtäviinsä liittyviä tarkoituseriä. Laitos on kuitenkin neuvostolle osoittamansa kantelun täydennysosassa tuonut jossain määrin tulkintoja ja arvailuja mahdollistavalla ilmauksella esille artikkelin tekotapaa koskevan ja tutkittavaksi tarkoittamansa kysymyksen. Kantelijat ovat kokeneet käytetyn tulkintaa sisältävän ilmaisun loukkaavana.

Kun otetaan huomioon viranomaisen kielenkäyttöä koskevan hallintolain 9 §:n vaatimukset, on kantelun täydennysosassa käytetty edellä mainittu ilmaisu altis kritiikille. Kyseisen lainkohdan mukaan viranomaisen ei tule käyttää muun muassa loukkaavia ilmauksia ja viranomaisen on varmistettava, että kielellinen esitys vastaa tarkoitettua asiasisältöä. Näkemykseni mukaan Julkisen sanan neuvostolle osoitetussa kantelussa tutkittavaksi tarkoitettu kysymys Ilta-Sanomien artikkelin journalistisen tekotavan selvittämisestä siltä osin kuin kysymys oli artikkelissa esiintyneiden asiantuntijoiden mahdollisista sidonnaisuuksista, olisi ollut mahdollista tehdä tulkintoja vähemmän mahdollistavalla tavalla, mikä olisi paremmin täyttänyt hallintolain 9 §:n vaatimukset asiallisesta ja huolellisesta kielenkäytöstä. Tämä olisi myös ollut hallintolain 6 §:ssä todetun suhteellisuusperiaatteen (oikeasuhtaisuuden) kannalta asianmukainen menettely. Viranomaisen ei tule sisällyttää tosiasialliseen toimintaansa sellaista viranomaisen ulkopuolisten arvostelua tai sellaiseksi objektiivisesti mielletävissä olevaa, joka ei ole välttämätöntä viranomaisen toimenpiteen tarkoituksen kannalta.

2 KRAR:n pöytäkirjat

2.1 Kantelu

Kantelussa arvostellaan myös sitä, että THL:n pääjohtajan nimittämä Kansallisen rokotusasiantuntijaryhmän pöytäkirjoja ei laadita eikä hyväksytä kokousten jälkeen kohtuullisessa ajassa. Kantelussa arvostellaan mitä, että pöytäkirjoja jää laatimatta. Edelleen kantelussa on esitetty kysymys pöytäkirjojen julkaisemisesta. Kantelussa on viitattu Ilta-Sanomien toimittajan ja THL:n väliseen kirjeenvaihtoon, jonka mukaan toimittaja on pyytänyt KRAR:n kokouspöytäkirjoja vuodesta 2011 lähtien ja KRAR:n nimeämän työryhmän pöytäkirjoja vuodesta 2015 alkaen.

2.2 Selvitys

Selvityksen mukaan KRAR:n toimintaperiaatteiden kohdan 13 mukaan ryhmän sihteeri pitää kokouksista pääsääntöisesti päätöspöytäkirjaa, josta tulee ilmetä myös esitysten ja suositusten perustelut. Pöytäkirja laaditaan kahden viikon kuluessa kokouksesta, jonka jälkeen jäsenillä on viikko aikaa kommentoida sitä. KRAR:n noudattaman käytännön mukaan pöytäkirjat on varmennettu hyväksyttämällä ne KRAR:n jäsenillä. Lisäksi seuraavan KRAR:n kokouksen alussa puheenjohtaja on aina pyytänyt jäseniä erikseen huomauttamaan, mikäli pöytäkirjoissa on ollut aihetta muutokseen.

Selvityksen mukaan hyväksytyt pöytäkirjat ovat julkisia asiakirjoja ja ne ovat julkisesti nähtävillä THL:n verkkosivuilla niiden asioiden osalta, jotka ovat hyväksymishetkellä julkisia.

Selvityksen mukaan laitos ei ole jättänyt tekemättä kokouksiin liittyviä pöytäkirjoja. Selvityksen mukaan on kuitenkin ollut tilanteita, joissa rokotteiden hankintaprosessin ollessa kesken, pöytäkirjan julkaisu THL:n verkkosivuilla on viivästynyt. On myös ollut tilanteita, joissa aiemmin sovittu kokous on asioiden vähyyden vuoksi peruuntunut.

Kantelun täydennyksessä mainitut pöytäkirjat, jotka eivät ole olleet nähtävillä THL:n verkkosivuilla, on toimitettu asiakirjoja pyytäneelle taholle julkisuuslain edellyttämässä määräajassa niiden julkisuusasteen tarkistamisen jälkeen.

Selvityksen mukaan THL kehittää parhaillaan KRAR:n kokouskäytäntöä ja tulee kiinnittämään erityistä huomiota hyvän hallinnon toteutumiseen myös pöytäkirjojen osalta.

2.3 Arviointi

Kantelussa arvostellaan KRAR:n menettelyä yleisellä tasolla eikä kantelussa ole yksilöity asiantuntijaryhmän pöytäkirjoja, joita ei pyydettyä olisi saatu tai asiantuntijaryhmän kokouksia, joista pöytäkirjoja ei olisi laadittu. Selvityksen mukaan kantelussa mainittu asiakirjapyyntö on käsitelty viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain edellyttämässä määräajassa ja pöytäkirjat ovat julkisilta osin nähtävillä THL:n verkkosivuilla. Edelleen selvityksessä on todettu, että asiantuntijaryhmän kokouskäytäntöjä oltiin selvityksen antamishetkellä kehittämässä, missä yhteydessä hyvän hallinnon toteutumiseen pöytäkirjakäytännöissä tulisi kiinnittämään erityistä huomiota.

Asiassa ei tältä osin ole ilmennyt sellaista, että minulla olisi aihetta epäillä valvontavaltaani kuuluvan henkilön, viranomaisen tai muun yhteisön menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuutensa täyttämättä

3 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on Julkisen sanan neuvostolle tekemässään Ilta-Sanomia koskevassa kantelussa saattanut neuvoston tutkittavaksi sen, oliko lehti 30.6.2018 ilmestyneen rokotehankintoja ja THL:n rokotetutkimusta koskevan artikkelin tekemisessä noudattanut hyvää journalistista tapaa. Laitos oli kyseisen neuvostolle osoittamansa kantelun täydennysosassa tuonut esille kysymyksen artikkelissa käytettyjen asiantuntijoiden eli kantelijoiden sidonnaisuuksien esille tuomisesta artikkelissa. Täydennysosassa käytetystä ilmaisusta oli voinut saada käsityksen, että kantelijat toimisivat lääkeyhtiö D:n lukuun saaden siitä mahdollisesti etua, vaikka käytetty ilmaisu ei sisältänyt suoraa väitettä asiasta.

Hallintolain 9 §:n säännöksen perusteella viranomaisen on käytettävä asiallista kieltä, vältettävä käyttämästä loukkaavia ilmauksia ja varmistettava, että kielellinen esitys vastaa tarkoitettua asiasisältöä. Käytetyissä ilmaisuissa on oltava huolellinen. Näkemykseni mukaan Julkisen sanan neuvostolle osoitetussa kantelussa tutkittavaksi tarkoitettu edellä mainittu kysymys olisi ollut mahdollista tehdä tulkintoja vähemmän mahdollistavalla tavalla, mikä olisi paremmin täyttänyt hallintolain 9 §:n vaatimukset asiallisesta ja huolellisesta kielenkäytöstä sekä myös lain 6 §:ssä säädetyn suhteellisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Saatan kyseisen näkemykseni Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tietoon.

Kantelu ei ole antanut aihetta muihin toimenpiteisiini.

Siltä osin kuin kantelijat ovat pyytäneet kannanottoani siihen, tulisiko heidän saattaa asia poliisin tutkittavaksi kunnianloukkausrikoksena, en ole ottanut kysymykseen kantaa tehtäviini kuulumattomana asiana.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Marjo Mustonen